

DE
SVENSKA NATIONALITETENS
I FINLAND
SAMLINGSRÖRELSE

HELSINGFORS 1921
OLGER SCHILDTS TRYCKERI

FÖRORD.

De anteckningar som härmed överlämnas till allmänheten äro gjorda under en följd av år. Min avsikt hade varit att bearbeta dem till en sammanhängande skildring av den svenska samlingsrörelse, som här fortgått sedan senare hälften av föregående sekel. Tid och framför allt krafter ha icke räckt därtill. För en kommande forskare på området skall dock det material som här lämnas, enligt vad jag vågar hoppas, vara till gagn även om väsentliga luckor i detsamma återstå att fylla.

Helsingfors i mars 1921.

Författaren.

INNEHÅLL:

FÖRSTA KAPITLET	Sid. 1
---------------------------	-----------

Den romantiska riktningen i Åbo 1809 — svärmeriet för finskan — Arvidsson mot försöffningen i sinnena — hans nationalitetsteori — Arvidsson en föregångare till Snellman och sextiotalets liberale — Topelius om värdet av den föregående kulturutvecklingen — hans nationalitetsteori — Snellman väcker språkstriden i Saima och Litteraturbladet — hans nationalitetsteori — hans efter-sägare och anhängare — En finne i Åbo Tidning 1844 be-möter Snellman — Topelius i opposition mot Snellman — opposition mot honom i Borgåbladet, Morgonbladet och i Sverige — C. G. Estlanders ståndpunkt i språkfrå-gan på 1850-talet — polemiken mellan Papperslyktan och Litteraturbladet — polemiken bedömes i Helsingfors Tid-ningar av A. H. C(hydenius) — hans nationalitetsteori i Litterär tidskrift 1864 — det liberala partiets ståndpunkt i nationalitetsfrågan — oppositionen mot Snellman från hans vänners sida — Nordströms ställning i nationali-tetsfrågan — A. E. Arppes i hans inskriptionstal 1859 — August Sohmans broschyr „Det unga Finland” — Snell-man och de så kallade blodlöse — Helsingfors Dagblad, dess ståndpunkt i nationalitetsfrågan — finska språk-kommittén — finskan såsom undervisningsspråk i sko-lorna — opposition mot Helsingfors Dagblads språk teori — uppgifter rörande den bortglömda svenska befolkning-en av Varelius, Hipping och Rancken — uppsatser i tid-ningarna om svenskarna i Finland — Cygnaeus' „Ett vå-gat projekt” — Folkvännen och Österbotten uppstå — Runebergs ställning i nationalitetsfrågan.

ANDRA KAPITLET	87
--------------------------	----

Språkstriden i studentavdelningarna — västfinska av-delningen och nationalitetsfrågan — den västfinska ståndpunkten — nationalitetsstriderna i nyländska avdel-ningen — A. O. Freudenthals betydelse för det svensk-nationella uppvaknandet — hans nationalitetsteori — språkstriderna inom avdelningen — dess folkbildnings-arbete — dess folkloristiska arbete — avdelningens litte-rära intresse — Album utgivet av nylänningar — svens-

kan avdelningens officiella språk — nationalitetsstriderna i österbottniska avdelningen — protokollspråket i avdelningen finskan — striderna därom — föreningen U. V. — svenskan och finskan likställas — avdelningens folkbildningsarbete — Kronoby folkhögskola.

TREDJE KAPITLET 155

Beskyllningarna mot den svenska bildade klassen med anledning av 1850-års språkreskript tillbakavisas — greve Bergs och den svenska byråkratins hållning till de finska språksträvandena — vinnningar för det finska språket — Snellmans ståndpunkt i skolfrågan — önskar skolor med dubbelt undervisningsspråk — H:fors Dagblad och Åbo Underrättelser av samma mening — teorin om två modersmål hos de bildade — Yrjö Koskinens uppfattning om skolornas undervisningsspråk — målet: den svenska bildade klassens förfinskning — de liberales ståndpunkt i nationalitetsfrågan — skolfrågor vid 1862-års lantdag — regeringens skolpolitik på 1860- och 70-talen — v. Kothens chef för skolstyrelsen — inrättandet av finska läroverk — indragning av äldre svenska och inrättandet av nya svenska skolor — språkstriden på 1860-talet rörde sig väsentligt om undervisningsspråket i skolorna — skolkommittén 1870 — skolordningen 1871 och de svenska och finska läroverk som enligt denna bestämdes — finskans användning vid domstolar och ämbetsverk enligt förordningarna på 1860-talet — H:fors Dagblad för att språkfrågan löstes administrativt — fennomanins petersburgska vägar.

FJÄRDE KAPITLET 197

Tidningen Vikingens grundande — dess polemik med H:fors Dagblad och de finska tidningarna — dess ståndpunkt i skolfrågan — Vikingen yrkar på bildandet av ett svenskt litteratursällskap, på professur i svenskan, på inrättandet av ett svenskt folkskollärarseminarium, på stående inhemsk svensk scen — grundandet av en svensk landsmålsförening — bildandet av ett folkupplysningssällskap — kvinnofrågan — Vikingens konstitutionella ståndpunkt, de svenska landsortstidningarnas ställning till Vikingen — petition vid 1872-års lantdag om inrättandet av professur i svenska språket — den finska oppositionen häremot — diskussionen i stånden — inrättandet av nya realläroverk — de svensksinnades ställning till uppkomsten av nya finska läroverk samt till finskan som kurialspråk.

FEMTE KAPITLET 241

Skolfrågan vid 1877—78-års lantdag — diskussionen i stånden — adeln och borgarståndet motsätta sig indragning av svenska läroverk — striden om Uleåborgs, St Michels och Kuopio läroverk — befordrandet av kvinnobildningen på finska — striden om finskan såsom officiellt språk.

SJÄTTE KAPITLET 286

Skolförordningen av 1883 — de svenska skolornas antal — angreppen på St Michels svenska läroverk — privata svenska lyceet i Kuopio — petition om ett treklassigt läroverk i Mariehamn — frågan om finskan som kurialspråk.

SJUNDE KAPITLET 315

Striden för den svenska dramatiska konstens fortbestånd — planerna på en fusion mellan de svenska och finska scenerna — operafrågan.

ATTONDE KAPITLET 361

Finskhetsrörelsens häftighet på 1870-talet framkallade ett starkare svenskt nationellt uppvaknande — Finsk tidskrift — uppkomsten av Dagens Nyheter och tidningen Helsingfors — det liberala programmet — kritiken av detta — den häftiga tonen i den finska pressen — avsjungandet av Vårt land på svenska förbjödes vid festen den 26 november 1880 — polemik mellan Uusi Suometar och Helsingfors — lotteriet för Kuopio svenska lyceum 1880.

NIONDE KAPITLET 395

Östra Nylands uppkomst — dess program — dess polemik med H:fors Dagblad — Vasa Tidnings kamp för svenskheten — fennomani i Ekenäs seminarium — användandet av beteckningen „finländare” — svenska bildningssträvanden i Åbo — Svenska folkskolans vänner bildas 1882 — grundandet av Åbo Tidning och Nya Pressen — Verdandi — Odal mannen — Yrjö Koskinen senator — 1882 ett nydaningsår i den svenska nationalitetsrörelsen.

TIONDE KAPITLET 440

Nya Pressens grundande — dess program — dess polemik med de finska tidningarna — dess ställning till skolfrågan — dess ställning till frågan om finskan såsom kurialspråk — dess polemik med H:fors Dagblad — frågan om ett svenskt partiprogram — lantdagsvalet i H:fors 1884 — sammangående mellan de liberala och fennomanerna — tidningen Finland.

ELVTE KAPITLET 476

1885 ett bemerkelseår för svenskheten — Svenska litteratursällskapet stiftas — det svenska folkloristiska arbetet — lotteri för Kuopio svenska lyceum — skolfrågan vid 1885-års lantdag — Mustiala lantbruksinstituts förfinskning — frågan om de inhemska språkens likställighet — fördelning av långmanska testamentsfondens medel.

TOLVTE KAPITLET	Sid. 564
Röstskalan vid val till borgarståndet — Nya Pressen bedömer partiställningen vid 1885-års lantdag — Nemos broschyrer — Nya Pressen bemöter Nemo — H:fors Dagblad önskar ett liberalt centerparti — broschyren „Centralt eller moderat” av F. Heikel — språkreskriptet 1886.	
TRETTONDE KAPITLET	614
Språkstridens uppflammande — Torkel Knutsons staty — H:fors Dagblad nedlägges — broschyr av V. M. v. Born „Det svenska partiet” — Päivän uutiset utkommer — C. G. Estlanders uppsats „Min ställning i språkfrågan” — festen för Estlander.	
FJORTONDE KAPITLET	656
Skolfrågor vid 1887-års lantdag — fördelningen av längmanska testamentsfondens medel — diskussion i Svenska folkskolans vänner om grundandet av svenska folkhögskolor — petition om understöd åt folkhögskolorna vid 1891-års lantdag — grundandet av mellersta Nylands svenska folkhögskola — invigningen av svenska folkhögskolan i Kronoby — ljumhet i svenska folkbildningsarbetet i sydvästra Finland — folkhögskola på Åland — festen 1890 för Svenska folkskolans vänner — kalendern Nornan — polemik med Uusi Suometar — den svenska befolkningens efterblivenhet i Aboland — förfinskningens arbetet i Aboland — skärgårdsbefolkningen försummad — demokratisk opposition — Finska folkskolans vänner arbetar för finska folkskolor i svenska socknar — Finska folkupplysningssällskapets musikfester — svensk musikfest i Ekenäs — musikfesten i Åbo 1892 — sångfest i Vasa 1894 — inhemska svensk nationalscen — bildandet av en svensk dramatisk förening — den svenska tidskriftslitteraturen — den svenska tidningspressen — rösträttsfrågan — bevarandet av svensk majoritet inom stadsfullmäktige — bedömandet av artikeln „Vad kräver det nuvarande läget”.	
FEMTONDE KAPITLET	731
Svenskt partimöte 1896 — frågorna på detta — rösträttsfrågan — skolfrågan — förfinskning av svenska ortnamn — kurialspråket — den svenska allmogens förfinskning — festligheten efter partimötet — Nya Pressen tillbakavisar de finska angreppen på partimötet — svenska partiet och arbetarfrågan — föreningen Arbetets vänner.	
SEXTONDE KAPITLET	759
Skolfrågor vid 1894- och 1897-års lantdag — Mariehamn erhåller ett femklassigt svenskt läroverk — författarepensioner — striden om svenskans och finskans likställighet vid domstolar och ämbetsverk — polemik med Uusi Suometar — mellersta Nylands kommuners folkmöte — svenskhetens förluster och vinster.	

DET DEMOKRATISKA GENOMBROTET.

Sid.

SJUTTONDE KAPITLET	871
Helsingfors Posten — dess program och opposition mot „gammalsvenskarna” — Nya Pressen återuppstår 1906 — dess program — förberedelserna till partidagen — denna sammanträder den 20 maj 1906 — strömningarna på partidagen — svenska partiet antager namnet „Svenska folkpartiet” — partidagen antager program och stadgar för partiet — utser en interimstyrelse — de svenska intressena i huvudstaden företrädda av Hufvudstadsbladet och Nya Pressen — den finska nationalismen framträdande i de finska språkprogrammen — svensk tidningsmannaförening bildas 31 mars 1907 — olika svenska sammanslutningar — sång- och musikfesten i Helsingfors 1907 — stiftelsen Svenska folkakademien — föreningen Brage — den svenska nykterhetsrörelsen.	
ADERTONDE KAPITLET	899
Andra partidagen 1907 — partiprogrammet förblir oförändrat — initiativ till bildandet av en svensk kulturfond — den 6 november firas såsom svensk dag — bidrag samlas till en dispositionsfond — anslag åt St Michels svenska läroverk — detta upphör 1914 — fröken Alina Antells verksamhet i dess tjänst — svenskan undantränges från tekniska högskolan — Brahestads borgare- och handelsskola förfinskas — Svenska folkakademien träder i verksamhet 1 november 1908 — midvintering i Borgå — representanter för Finlands svenska ungdomsförbund besöka Stockholm i juli 1908 — tredje partidagen sammanträder 1908 — centralstyrelsens berättelse över sin verksamhet 9 juni 1908—31 maj 1909 — den svenska samlingsrörelsen bedömd av Nya Pressen — bolaget Svenska småbruk och egna hem konstitueras 1908 — fjärde partidagen 1909 — centralstyrelsen utdelar särskilda anslag — midvintering i Ekenäs — svenskt handelsinstitut öppnas i Helsingfors 1909 — Svenska litteratursällskapet firar 25-års jubileum 1910 — femte partidagen 1910 — svensk lantmannabank grundas 1910 — de svenska lantrbrukssällskapens förbund bildas — sjätte partidagen 1911 — centralstyrelsens berättelse — besök av representanter för ungdomsföreningarna i Sverige — sjunde partidagen 1912 — centralstyrelsens berättelse — J. E. Ohls konsulent för Österbotten 1913 — Studentbladet grundas 1912 — lotsverkets förryskning 1912 — lotsarnas opposition — kretsmöte i Kristinestad 1912 — tidningspressen och den svenska skådebanan — åttonde partidagen 1913 — magister J. Hedengren partisekreterare från 1914 — kaptan A. G. Mannelin konsulent för Nyland från 1 november 1913 — svenska möten och sammankomster — Kuopio svenska samskola upphör 1913 — andelsverksamheten — kommunaldagarna i Åbo 1914 — Nya	

Pressen uppgår i Dagens Press — Svenska folkpartiets lantmannagrupp bildas i Munsala 1914 — kvinnoförbundet Konkordia delas.

NITTONDE KAPITLET 939

Nionde partidagen 1914 — partiprogrammet utvidgas — fjärde nordiska student- och gymnasistmötet i Bromarf 1914 — de svenska lantbrukssällskapens förbunds sammanträde i Åbo 1915 — det svenska kommunalmötet i Österbotten — diskussionen om en svensk nationalscen — denna träder i verksamhet hösten 1916 — anslag ur kulturfonden utdelas första gången 1915 — kulturfondens bildande — stiftelsen Brita Maria Renlunds minne — tionde partidagen 1916 — dess beslut i torparfrågan — Kronoby folkhögskolas 25-års jubileum — donationer till Åbo akademi — elvte partidagen 1917 — partidagen uttalar sig för Finlands fulla självständighet — nytt program för partiet — svenska småbrukar- och lantarbetarförbundsmötet i Kyrkslätt 1917 — sjätte allmänna kommunalmötet i Karis — förstärkta centralstyrelsens och lantdagsgruppens sammanträde den 11 november 1917 — den åländska separatismen — svenskt möte i Ateneum den 20 maj 1918 — protest mot grundlagsutskottets beslut i nationalitetsfrågan — svenskt landsting i Borgå — svenska kyrkodagar den 24—26 september 1918.

TJUGONDE KAPITLET 982

Tolvte partidagen 1918 — resolutioner av denna — Ålandsfrågan och upprop till Ålands befolkning — ertima partidagen den 8 mars 1919 — E. v. Rettigs inledningstal — beslut om sammankallandet av svenska Finlands folkting — manifest till den svenska befolkningen — ålänningarna vägra deltaga i valet — en beredningsnämnd för folktinget tillsättes — folktinget sammanträder den 19—28 maj 1919 — besluten på folktinget — nationalitetsfrågans ordnande genom grundlag — program för en framtida språklagstiftning — statsmaktens förhållande till den svenska befolkningens ekonomiska och kulturella behov — språket vid universitetet och tekniska högskolan — svenska län — landskapssjälvstyrelse — svenskt biskopstift — svensk skolstyrelse — militärfrågan — Ålandsfrågan — Åbo akademi — återblick.

FÖRSTA KAPITLET.

Den romantiska riktningen i Åbo 1809 — svärmeriet för finskan — Arwidsson mot försöffningen i sinnena — hans nationalitetsteori — Arwidsson en föregångare till Snellman och sextioalets liberaler — Topelius om värdet av den föregående kulturutvecklingen — hans nationalitetsteori — Snellman väcker språkstriden i Saima och Litteraturbladet — hans nationalitetsteori — hans eftersägare och anhängare — En finne i Åbo Tidning 1844 bemöter Snellman — Topelius i opposition mot Snellman — opposition mot honom i Borgåbladet, Morgonbladet och i Sverige — C. G. Estlanders ståndpunkt i språkfrågan på 1850-talet — polemiken mellan Papperslyktan och Litteraturbladet — polemiken bedömes i Helsingfors Tidningar av AH C(hydenius) — hans nationalitetsteori i Litterär Tidsskrift 1864 — det liberala partiets ståndpunkt i nationalitetsfrågan — oppositionen mot Snellman från hans vänners sida — Nordströms ställning i nationalitetsfrågan — AE Arppes i hans inskriptionstal 1859 — August Sohlmans broschyr »Det unga Finland» — Snellman och de så kallade blodlöse — Helsingfors Dagblad, dess ståndpunkt i nationalitetsfrågan — finska språkkommittén — finskan såsom undervisningsspråk i skolorna — opposition mot Helsingfors Dagblads språk teori — uppgifter rörande den bortglömda svenska befolkningen av Varelius, Hipping och Rancken — uppsatser i tidningarna om svenskarna i Finland — Cygnaeus »Ett vågat projekt» — Folkvännen och Österbotten uppstå — Runebergs ställning i nationalitetsfrågan.

Den svenska nationalitetens samlingsrörelse i vårt land framträder fullt medveten först ett halvt sekel efter det finsk-nationella uppvaknandet. Häri ligger intet som kunde väcka förvåning. Svenskheten i Finland intog även efter landets skilsmässa från Sverige den ledande rollen. De bildade klassernas språk var svenskans liksom domstolarnas, administrationens och skolans. Så länge svenska språket satt i orubbat bo, förelåg ingen fara för landets svenska bildning och den svenska befolkningens fortbestånd. Det var först då det finska språkets rättigheter praktiskt skulle förverkligas och fara uppstod för svenskans undanträngande från skolans och